

RESPUBLIKADA XALQARO, MINTAQAVIY, XORIJIY STANDARTLARNI

QO'LLASH TARTIBI

O.X.Abduraxmanov

ToshDAU

Z.Maxmudova

ToshDAU

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14947587>

Annotatsiya. Ushbu maqolada, O'zbekiston Respublikasida xalqaro, mintaqaviy va xorijiy standartlarni qo'llash tartibi haqida so'z yuritiladi. Maqolada, xalqaro va mintaqaviy tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan standartlarning ahamiyati va ularning mamlakatda qanday tatbiq etilishi, shuningdek, xorijiy standartlarning mamlakat eksporti va ichki bozordagi o'rni ko'rsatilgan. O'zbekistonning standartlashtirish tizimi, uning ishlab chiqarish jarayonlaridagi roli va mamlakatning global iqtisodiyotga integratsiyasi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan holatlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Xalqaro standartlar, mintaqaviy standartlar, xorijiy standartlar, O'zbekiston, standartlashtirish, ISO, CE belgisi, O'zstandart, eksport, sifat ta'minoti, xavfsizlik, metrologiya, savdo, texnologiya.

THE PROCEDURE FOR APPLYING INTERNATIONAL, REGIONAL, FOREIGN
STANDARDS IN THE REPUBLIC

Abstract. This article discusses the procedure for applying international, regional and foreign standards in the Republic of Uzbekistan. The article shows the importance of standards developed by international and regional organizations and how they are implemented in the country, as well as the role of foreign standards in the country's exports and domestic market. The standardization system of Uzbekistan, its role in production processes and important circumstances for the country's integration into the global economy are analyzed.

Keywords: International standards, regional standards, foreign standards, Uzbekistan, standardization, ISO, CE marking, Uzstandard, export, quality assurance, safety, metrology, trade, technology.

ПОРЯДОК ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ, РЕГИОНАЛЬНЫХ И
ЗАРУБЕЖНЫХ СТАНДАРТОВ В РЕСПУБЛИКЕ

Аннотация. В данной статье рассматривается порядок применения международных, региональных и зарубежных стандартов в Республике Узбекистан. В статье подчеркивается важность стандартов, разработанных международными и региональными организациями, и то, как они внедряются в стране, а также роль иностранных стандартов в экспорте и внутреннем рынке страны. Анализируется

система стандартизации Узбекистана, ее роль в производственных процессах, а также обстоятельства, имеющие значение для интеграции страны в мировую экономику.

Ключевые слова: Международные стандарты, региональные стандарты, зарубежные стандарты, Узбекистан, стандартизация, ISO, маркировка CE, Узстандарт, экспорт, обеспечение качества, безопасность, метрология, торговля, технологии.

Kirish

Xalqaro va mintaqaviy standartlar, shuningdek, xorijiy standartlar davlatlararo iqtisodiy aloqalar, savdo, ishlab chiqarish va ilmiy-texnikaviy sohalarda ahamiyatli rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasi ham o'zining rivojlanayotgan iqtisodiyoti va xalqaro aloqalari doirasida ushbu standartlarni qo'llash va muvofiqlashtirish masalasiga jiddiy e'tibor qaratmoqda. Ushbu maqolada, respublikada xalqaro, mintaqaviy va xorijiy standartlarni qo'llash tartibi haqida so'z yuritamiz.

Xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlar va xorijiy mamlakatlar standartlarini (keyingi o'rinlarda Standartlar deb ataladi) O'zbekiston Respublikasida qabul qilish va qo'llash tartibini belgilaydi.

Standartlarni qabul qilish uchun quyidagilar asos bo'lishi mumkin:

- O'zbekiston Respublikasi hukumatining topshiriqlarini bajarish maqsadida ishlab chiqilgan standartlarni qabul qilish bo'yicha rejalar, dasturlar va tadbirlar;
- "O'zstandart" agentligi tomonidan tasdiqlanadigan Respublika standartlashtirish yillik dasturi;
- standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalarining ish rejaları;
- manfaatdor tomonlarning "O'zstandart" agentligiga buyurtma nomalari (murojaatlari).

Respublikada xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlarni va xorijiy mamlakatlarining standartlarini qabul qilish ushbu nizomning ilovasidagi sxemaga muvofiq amalga oshiriladi. Standartlarni davlat tiliga tarjima qilish manfaatdor taraf tomonidan ta'minlanadi.

Xalqaro standartlarni qabul qilish

Xalqaro standartlar O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari shaklida, davlat tilida va standartning asli yozilgan tillardan birida qabul qilinadi. Respublikada xalqaro standartlarni qabul qilish O'zbekiston Respublikasi davlat standartlari shaklida quyidagicha amalga oshiriladi:

- IDT qisqartirma bilan belgilangan, xalqaro standartlar bilan aynan o'xshash;
- MOD qisqartirma bilan belgilangan xalqaro standartga nisbatan modifikatsiyalangan;

-NEQ qisqartirma bilan belgilangan xalqaro standartlarga nisbatan ekvivalent bo'lmagan.

Xalqaro standartlarni O'zbekiston Respublikasining davlat standartlari sifatida qabul qilishga tayyorgarlik bo'yicha ish standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalari, ular bo'lmagan taqdirda - "Texnik jixatdan tartibga solish" agentligi huzuridagi standartlashtirish, sertifikatlashtirish va texnik jihatdan tartibga solish ilmiy-tadqiqot instituti tomonidan shartnoma asosida amalga oshiriladi.

Agar O'zbekiston Respublikasida qabul qilinayotgan xalqaro standartda davlat standarti sifatida qabul qilinmagan standartlarga havolalar mavjud bo'lsa, ularni bir vaqtda qabul qilish ishlari olib borilishi zarur.

Havola qilinadigan xalqaro standartlarni bir vaqtda qabul qilish ishlari olib borilayotganida, birinchi o'rinda, qabul qilinayotgan xalqaro standart bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va uning talablari bajarilishini ta'minlaydigan havola qilinadigan xalqaro standartlarning ahamiyati hisobga olinishi zarur.

O'zbekiston Respublikasining davlat standarti quyidagi hollarda xalqaro standartlar bilan aynan o'xshash hisoblanadi ya'ni O'zbekiston Respublikasi davlat standarti texnik tarkibi, tuzilishi va mazmuni jihatidan aynan o'xshash bo'lsa va

O'zbekiston Respublikasi davlat standarti texnik tarkibi jihatidan aynan o'xshash, biroq, unga tahririy o'zgartirishlar kiritilishi mumkin.

Xalqaro standartga aynan o'xshash bo'lgan O'zbekiston Respublikasi davlat standartini qabul qilishda, xalqaro standartning identifikatsiya raqami titul varoqda aynan o'xshash xalqaro standartning raqami ko'rsatilgan holda saqlab qolinadi.

Masalan: O'zDSt ISO 5524:2017 (ISO 5524:1991, IDT).

O'zbekiston Respublikasi davlat standarti quyidagi shartlar bilan xalqaro standartga nisbatan modifikatsiyalangan hisoblanadi:

identifikatsiyalangan va tushuntirish berilgan texnik og'ishlarni o'z ichiga olgan;

identifikatsiyalangan va tushuntirish berilgan hamda har ikkala standart tuzilmasini oddiy taqqoslash imkoni bo'lsagina o'zgartirish kiritishga ruxsat beriladigan xalqaro standartning (xalqaro hujjatning) tuzilmasini aks ettiradi;

xalqaro standartlarga havolalarni almashtirishi mumkin bo'lgan normativi havolalar shaklida O'zbekiston Respublikasi davlat standartlari mavjud bo'lmasa har bir havola o'rniga havola qilinadigan xalqaro standart mazmunini (uning bo'limlari, bo'linmalari, bandlarini, kichik bandlari, ilovalarini) muqobil almashtirishi mumkin bo'lgan qoida keltiriladi;

qo'llaniladigan xalqaro standart matnida aynan o'xshash yoki modifikatsiyalangan davlat standartlari sifatida qabul qilingan boshqa xalqaro standartlarga havolalar bo'lsa o'zgartirilgan standart loyihasini tayyorlashda xalqaro standartlarga havolalar o'rniga ular bilan

uyg'unlashtirilgan davlat standartlariga havolalardan foydalanadi.

Modifikatsiyalangan standart matnida xalqaro standartga havola o'rniga bir xil standartlashtirish obyektiga (mahsulot, jarayon yoki xizmat) tatbiq etiladigan, biroq havola qilinadigan xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirilmagan davlat standartiga havola qilishga ruxsat etiladi.

Xalqaro standartga nisbatan modifikatsiyalangan O'zbekiston Respublikasining davlat standartini qabul qilishda, xalqaro standartning identifikatsiya raqami titul varoqda aynan o'xshash xalqaro standartning raqami ko'rsatilgan holda saqlab qolinadi.

Masalan: O'zDSt 9227:2015 (ISO 9227:2012, MOD) O'zbekiston Respublikasining davlat standarti quyidagi shartlarda xalqaro standartga nisbatan noekvivalent hisoblanadi:

1- identifikatsiyalanmagan va ularni kiritish sabablari tushuntirilmagan texnik og'ishlarni o'z ichiga olgan;

2- identifikatsiyalanmagan va tushuntirilmagan, tuzilmasida xalqaro standart bilan oddiy taqqoslashni ta'minlamaydigan o'zgarishlarga ega;

3-xalqaro standart talablarining katta bo'lmagan (miqdori va/yoki ahamiyati jihatidan) qismini o'z ichiga olgan.

Xalqaro standartga nisbatan noekvivalent O'zbekiston Respublikasining davlat standartini qabul qilishda, xalqaro standartning identifikatsiya raqami tartib raqamiga qo'yilmaydi.

Noekvivalent xalqaro standartning raqami titul varaqqa yozib qo'yiladi.

Masalan: O'z DSt 3722:2014 (ISO 3290-1:2008, NEQ).

Mintaqaviy yoki davlatlararo standartlarni qabul qilish

Respublikada mintaqaviy standartlarni qabul qilish standartning identifikatsiya raqamini davlat tilida va standartning asli yozilgan tillardan birida saqlangan holda bevosita qabul qilish orqali amalga oshiriladi.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi a'zo – mamlakatlarining standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish bo'yicha Davlatlararo kengashi doirasida qabul qilinadigan standartlar Davlatlararo kengashning standartlashtirish bo'yicha ishlarni olib borish qoidalariga muvofiq qabul qilinadi.

Agar qabul qilinadigan hududiy yoki davlatlararo standartlarda respublikada qabul qilinmagan boshqa xalqaro, mintaqaviy yoki davlatlararo standartlarga havolalar bo'lsa, ularni bir vaqtda qabul qilish bo'yicha ishlar olib borilishi kerak.

Xalqaro, mintaqaviy yoki davlatlararo standartlarni bir vaqtning o'zida qabul qilish bo'yicha ish olib borishda, birinchi navbatda qabul qilinayotgan mintaqaviy yoki davlatlararo standart bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va ularning talablari bajarilishini ta'minlaydigan

havola qilingan standartlarni qabul qilish muhimligini hisobga olish kerak.

Xorijiy mamlakatlarning standartlarini qabul qilish

Respublikada xorijiy mamlakatlarning standartlarini qabul qilish standartning identifikatsiya raqamini davlat tilida hamda standartning asli yozilgan tillardan birida to'g'ridan to'g'ri qo'llash yo'li bilan amalga oshiriladi.

Xorijiy mamlakatlarning standartlashtirish bo'yicha vakolatli organlaridan olingan ushbu mamlakatlarning standartlarini qo'llash to'g'risidagi rozilik respublikada xorijiy mamlakatlarning standartlarini qabul qilish uchun asos hisoblanadi.

Qabul qilinayotgan xorijiy mamlakatlar standartida respublikada qabul qilinmagan boshqa standartlarga havolalar mavjud bo'lsa, ularning bir vaqtda qabul qilinishi bo'yicha ishlar olib borilishi kerak.

Havola qilingan standartlarni bir vaqtning o'zida qabul qilish bo'yicha ish olib borishda, birinchi navbatda qabul qilinayotgan xorijiy mamlakatning standarti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va ularning talablari bajarilishini ta'minlaydigan havola qilingan standartlarni qabul qilish muhimligini hisobga olish kerak.

Standartlarni kelishish va qo'llash tartibi

Standartlarni qabul qilish bo'yicha "Texnik jixatdan tartibga solish" Agentligiga ariza tushganidan so'ng, "Texnik jixatdan tartibga solish" Agentligi besh kundan ortiq bo'lmagan muddatda xorijiy mamlakatlarning standartlarini qo'llash to'g'risida roziligini olish uchun ushbu mamlakatlarning vakolatli organlariga so'rov yuboradi.

Qabul qilinayotgan standartlarni manfaatdor tomonlar bilan kelishish standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalari, ular bo'lmagan taqdirda – institut tomonidan amalga oshiriladi.

Qabul qilinayotgan standart manfaatdor tomonlar tomonidan o'n besh kundan ortiq bo'lmagan muddatda ko'rib chiqiladi va ushbu standartni respublikada qabul qilishning maqsadga muvofiqligi (maqsadga muvofiq emasligi) bo'yicha takliflar kiritiladi.

Manfaatdor tomonlar tomonidan o'n besh kun mobaynida takliflar kiritilmasa, ushbu standart kelishilgan hisoblanadi.

Kelishish natijalariga ko'ra standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalari (ular bo'lmagan taqdirda - institut) besh kun muddatda "Texnik jixatdan tartibga solish" agentligiga ushbu standartni respublikada qabul qilish maqsadga muvofiqligi yoki muvofiq emasligi to'g'risidagi xulosani taqdim etadi.

Standartlarni O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash maqsadga muvofiqligi yoki maqsadga muvofiq emasligi to'g'risida "Texnik jixatdan tartibga solish" agentligi tomonidan besh kundan ortiq bo'lmagan muddatda qaror qabul qilinadi.

Standartlarni O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash maqsadga muvofiq bo'lmagan

hollarda “Texnik jixatdan tartibga solish” agentligi manfaatdor tomonlarga asoslangan rad javobini yuboradi.

Standartlar ularni amalga kiritish to‘g‘risida qaror qabul qilingan kundan boshlab uch oydan kechikmay kuchga kiradi.

Amaldagi davlat standarti o‘rniga standart qabul qilingan taqdirda o‘n ikki oydan ko‘p bo‘lmagan o‘tish davri nazarda tutiladi.

O‘zbekiston Respublikasi hududida qabul qilingan standartlar texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativi hujjatlarning Davlat fondi tarkibiga kiritiladi.

“Texnik jixatdan tartibga solish” agentligi, qabul qilingan standartlar reyestrini yuritadi.

O‘zbekiston Respublikasi hududida qabul qilingan standartlar to‘g‘risidagi ma’lumot “Texnik jixatdan tartibga solish” agentligi va institutning rasmiy saytlarida qo‘llash haqidagi qaror qabul qilingandan so‘ng 5 kundan kech bo‘lmagan muddatda e’lon qilinadi.

Xalqaro, davlatlararo, mintaqaviy standartlar va xorijiy mamlakatlarning standartlari ularni qo‘llash doirasiga muvofiq O‘zbekiston Respublikasi hududida davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari, xo‘jalik yurituvchi subyektlar va boshqa manfaatdor tomonlar tomonidan qo‘llaniladi.

Respublikada xalqaro, mintaqaviy va xorijiy standartlarni qo‘llash tartibi O‘zbekiston Respublikasi me’yoriy-huquqiy hujjatlari orqali amalga oshiriladi. Bu jarayon quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

Xalqaro standartlar: O‘zbekiston xalqaro standartlarni tasdiqlangan va ratifikatsiya qilingan kelishuvlarga asoslanib qo‘llaydi. Xalqaro standartlar, masalan, ISO (Xalqaro standartsizatsiya tashkiloti) yoki IEC (Xalqaro elektr texnikasi komissiyasi) tomonidan ishlab chiqiladi va mamlakatga integratsiya qilinadi.

Mintaqaviy standartlar: Mintaqaviy iqtisodiy birliklar va tashkilotlar (masalan, MDH yoki boshqa hududiy tashkilotlar) tomonidan ishlab chiqilgan standartlar mamlakatda amal qiladi. Bu standartlar ham o‘ziga xos huquqiy kuchga ega bo‘lib, O‘zbekistonning ularga qo‘shilishi, ratifikatsiya qilishi yoki ularni qabul qilishi bilan amalga oshiriladi.

Xorijiy standartlar: Xorijiy mamlakatlarning milliy standartlari, agar ular O‘zbekiston me’yoriy-huquqiy hujjatlarida belgilangan tartibda qabul qilinsa, mamlakatda amal qilishi mumkin. Bunday standartlar, odatda, xalqaro yoki mintaqaviy standartlar bilan birgalikda qo‘llaniladi.

Standartlarni qabul qilish va amalga oshirish tartibini Milliy Standartlashtirish organi bo‘lgan O‘zbekistonning Texnik jihatdan tartibga solish kabi milliy standartlashtirish organlari xalqaro, mintaqaviy va xorijiy standartlarni tahlil qiladi va ularni milliy me’yorlar bilan uyg‘unlashtiradi.

Bosqichlar	Sube'ketlar	Tadbirlar	Muddatlar
1-bosqich	Manfaatdor tomon	Standartlarni qabul qilish uchun buyurtmanomani berish	Zaruratga ko'ra
2-bosqich	“O'zbekiston Texnik jihatdan tartibga solish” agentligi	Xorijiy mamlakat standartlarini qo'llash to'g'risida roziligini olish uchun ushbu mamlakatning vakolatli organlariga so'rovni vuborish	5 kun davomida
3-bosqich	“O'zbekiston Texnik jihatdan tartibga solish” agentligi	Standartni qabul qilish buyurtmanomasini texnik qo'mitalariga yoki institutga yuborish	5 kun davomida
4-bosqich	Manfaatdor tomon, standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mitalar, instituti	Standartni qabul qilishga (ishlab chiqarish, tarjima qilish, rasmiylashtirish) tayyorlash	Shartnomada kelishilgan muddatlarda
5-bosqich	Standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mita, instituti	Qabul qilinadigan Standartlarni anfaatdor tomonlar bilan kelishish	15 kun davomida
6-bosqich	Standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mita, instituti	"O'zstandart" agentligiga standartni respublikada qabul qilish maqsadga muvofiqligi yoki muvofiq emasligi to'g'risidagi xulosani	5 kun davomida
7-bosqich	“O'zbekiston Texnik jihatdan tartibga solish” agentligi	Standartni Respublika hududida qo'llash maqsadga muvofiqligi yoki muvofiq emasligi to'g'ridagi qarorni qabul qilish	5 kun davomida
8-bosqich	“O'zbekiston Texnik jihatdan tartibga solish” agentligi	Standartni qo'llash haqidagi qaror qabul qilinganda ularni amalga kiritish	Uch oydan kechikmay
9-bosqich	“O'zbekiston Texnik jihatdan tartibga solish” agentligi	Respublika hududida qabul qilingan standart to'g'risidagi ma'lumotni rasmiy saytlarda e'lon qilish	5 kun davomida

Barcha qabul qilingan xalqaro va mintaqaviy standartlar, shuningdek, xorijiy standartlar davlat ro'yxatiga olinadi. Bu ro'yxat davlat organlari tomonidan nazorat qilinadi.

Qonun va nizomlarga muvofiqlik Yangi standartlarni joriy etish va ularga rioya qilish mamlakatdagi me'yoriy-huquqiy bazaga qo'shiladi va tegishli davlat organlari tomonidan nazorat qilinadi.

Muvofiqlikni nazorat qilish O'zbekiston Respublikasida standartlarga rioya qilishni ta'minlash uchun, tegishli vazirliklar va idoralar tomonidan nazorat qilinadi. Shu bilan birga, muvofiqlikni baholash tizimlari, sinov va sertifikatlash tashkilotlari orqali standartlarga muvofiqlik tekshiriladi.

Bu jarayonlar, O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy aloqalarini mustahkamlash, sifatni oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashga yordam beradi.

REFERENCES

1. Abduvaliev A.A., Latipov V.B., va boshq. "Standartlashtirish, metrologiya, sertifikatlashtirish va sifat"/Toshkent 2009y.
2. Yevropa parlamenti va Kengashi Umumiy oziq-ovqat mahsulotlari to'g'risidagi qonun hujjatlarining 178/2002-sonli Reglamenti.
3. <http://exporthelp.europa.eu/>.